

A hálózat túlélte önmagát

2022 július 25. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

A glaszékeszty?s magyar rendszerváltás és annak következményei

A magyar rendszerváltás hiányosságaival és hátrányaival foglalkozó sorozatom első részében feltettem a kérdést: vajon milyen következményekkel járt a rendszerváltást illetően intézmények és magatartásformák szembefeszülése, vagyis a posztkommunista mentalitás túlélése?

Milyen következményekkel jár az, hogy nem váltottuk le a posztkommunista elitet, és még mindig, 32 év után is itt grasszállhatnak közöttünk Gyurcsányék, ronthatják a demokrácia levegőjét és károkat okozhatnak a nemzetnek?

A válasz először is az, hogy a posztkommunista jelenlét széles területeken, számos szférában háttérbe szorította a kibontakozni készülő demokratikus mentalitást, fölébe kerekedett, csírájában elfojtotta azt. Mindez 1994-re elvezetett odáig, hogy a parlamenti választásokon a kormányzati hatalmat is visszaszerezte a posztkommunista politikai csoport és hálózat, ami lényegében véve – bármennyire is próbálnánk ezt enyhébben megítélni – a rendszerváltás egyfajta részleges kudarcát jelentette. Azért részleges, mert a győztes Magyar Szocialista Párt, illetve a Horn-kormány már nem tudott és főleg nem is akart visszatérni a Kádár-rendszerbe és a szocialista tervgazdasághoz, mert világossá vált számukra, hogy az új bel- és külpolitikai környezetben is vezető szerepet tölthetnek be, akár csak a korábbi érában, sőt még jobban is járnak.

A fenti tézis igazolása szempontjából azonban további fontos kérdés merül fel: vajon miért ne fogadhatnánk el azt a feltevést, hogy azok a posztautoriter aktorok és szereplők, akik elszámoltatás és lusztráció híján bent maradtak az új intézményekben is, mintegy alkalmazkodnak az új feltételekhez, és jól felfogott érdekük, valamint legjobb tudásuk szerint igyekeznek demokratikus módon eljárni, cselekedni, sőt talán még a mentalitásukat is igyekeznek – ha a dolog természeténél fogva korlátosan is, de mégis – átalakítani.

Vagyis, tudálékosan kifejezve, miért ne képzelhetnénk el a kádári elit tagjairól, hogy képesek szocializálódni az új, demokratikus közeg elvárásaihoz?

Ezzel kapcsolatban kézenfekvő lenne azzal a mondással élni, hogy „kommunista kutyából nem lesz demokratikus szalonna”, de ezúttal legyünk kicsit megengedőbbek. Tételezzük fel, hogy egyenként, Béla az egyik minisztériumban, Géza a másik minisztériumban, Lajos az egyik önkormányzat vezetésében és Jenő a szakszervezetek élén, valamint Sándor, József és Benedek a médiában és a kulturális életben képessé válik arra, hogy elsajátítsa a demokratikus normákat. Márpedig ha így van, akkor mi baj van azzal, hogy volt kommunisták vannak jelen az államigazgatásban vagy állami intézményekben? Hiszen akár ők is válhatnak láncszemmé a demokratikus gépezetben, nem?

Itt érkezünk el a dolog lényegéhez.

Ha ugyanis Bélát, Jenőt, Sándort, Józsefet és Benedeket külön-külön szemléljük, s azt állapítjuk meg róluk, hogy ránézésre rablókból milyen jó pandúrokká váltak, akkor még van is létjogosultsága a megengedő értékelésnek. Azonban az említett „beépült” személyeket nem lehet atomizált személyeknek tekintenünk: ők nem különálló individuumok, hanem ab ovo rendelkeznek egy kapcsolati hálóval a volt elvtársaik körében, akik, akár csak ők, bent maradtak az új rendszerben, vagyis a posztkommunisták nem egyénekként maradtak jelen az intézményekben 1989–1994 között, hanem hálózatként. A hálózatoknak márpedig az az egyik legfontosabb tulajdonságuk, hogy érdek-összehangoló tevékenységet folytatnak, ez pedig kapcsolati aktivitást feltételez az érintettek között. Ha egyszeriben kívánnánk fogalmazni, azt is kérdezhetnénk, hogy vajon Géza, Béla, Jenő és a többiek a 1990-es szürke délutánján kitörölték egymás telefonszámait és elérhetőségeit? A válasz egyértelmű, sőt éppen a megváltozott helyzetben állt érdekükben, hogy egymásra támaszkodjanak a demokratikus intézményeken belül, természetesen informális módozatokon keresztül.

Mindez természetesen azért alakult így, mert nem az volt a főszabály a magyar rendszerváltás során, hogy a posztkádári nómenklatúra tagjainak távoznia kellett az államigazgatásból és az állami intézményekből, tágabban a politikai életből, s csak elvétve akadtak néhányan közülük, akik a demokratikus intézményekben bent maradhattak – hiszen ebben az esetben valóban atomizált személyekről beszélhetnénk, akik hiába hívogatják volt elvtársaikat, azok kiszorítottságuk okán nem tudnak segíteni rajtuk (inkább ők kérnek segítséget tőlük). Ellenkezőleg, a főszabály szerint a legkülönbözőbb intézményi szinteken és területeken maradtak meg a múlt rendszerben fontos szerepet játszó személyek, nem kellett csomagolniuk és távozniuk, miközben igazából – és az elbeszélések alapján – maguk is erre számítottak, mert még ők sem hittek abban, hogy a rendszerváltás után a helyükön maradhatnak (ismerték a saját rendszerváltásukat 1948–1949-ből).

Ebből pedig az következik, hogy bár egyénekként Géza, Béla és Jenő akár végig is mehetnének a damaszkuszi

úton és példás demokratává válhatnak, sőt egyenként ez be is következhet (legyünk méltányosak), ám tömegesen bent maradván az új rendszerben, együtt, a széles kapcsolatrendszereket megőrizve, immáron nem formálisan – mint a kádári diktatúrában –, hanem informálisan, hálózatosan működve cselekednek, vagyis az válik fontossá, amit együtt tesznek mint hálózat, s nem az, amit külön-külön. Még azt is mondhatnánk hegelianusan, hogy nem tudják, de teszik, de azért ennél jóval tudatosabb folyamat zajlott le a köreikben: hamar felismerték, hogy segítségük van a régi együttműködésekre, érdek-összehangolásokra, amelyek révén viszont a formális intézményi kereteket megkerülve alakították át, de legalábbis torzították el a demokratikus intézmények működését. Tehát a hálózatosodás ténye a fontos, ami összhatásában a demokratikus működésmód kárára érvényesült és erősen korlátozta a demokratikus mentalitás kialakulását.

Mark Granovetter ismert elmélete szerint léteznek emberek között erős és gyenge kötések, ami tömören azt fejezi ki, hogy erős kötések esetében az érintettek szoros és folyamatos kapcsolatban állnak egymással, egyfajta buborékot képeznek, ezért nagy eséllyel jön létre közöttük nézetközösség és az érdekek összehangolása, ugyanakkor az erős kötések akadályozzák, hogy a tagok szélesítsék a közösségi hálóikat, új információkhoz jussanak, ezáltal hatékonyabban mozogjanak az intézményekben is. Ebben segítenek a gyenge kötések, amelyek lazább kapcsolódások személyek között, ritkább és funkcionális (haszonelvű) találkozásokkal. A gyenge kötések abban is segítenek, hogy egyes tagok új tagokkal is megismerkedjenek közvetítők által, akik így már nem az erős kötések alkotta buborékban mozognak, hanem szélesebb, terjedő, bővülő társadalmi kapcsolati hálókat építenek ki.

A posztkádári kapcsolatrendszer jellemzője éppen az, hogy egyszerre vannak jelen a tagok között erős és gyenge kötések, annak megfelelően, hogy milyen közel álltak egymáshoz munkamegosztási, hierarchikus és intézményi szempontból, mennyire ápoltak személyes barátságokat, vagy ha távolabb helyezkedtek el egymástól a korábbi kádári rendszerben, akkor még mindig összetartotta őket a közös múlt, cinikusabban a közös érdekek, amelyek alapján – közvetítők által – még akkor is egymás segítségére siethettek, ha elötte nem álltak különösebb kapcsolatban egymással.

Vagyis a rendszerváltás kezdeti korszakában a formálisan demokratikus intézményekben elvileg uralkodó demokratikus eljárásrendet és normákat azért „írhatta felül” – még ha csak részlegesen is – az informálisan jelen lévő posztkádári magatartásmód és mentalitás, mert nem atomizáltan maradt fenn, hanem egy átfogó, a régi viszonyokat újjászervező kapcsolatrendszerben, a legalkalmasabb fogalommal élve networkökben, hálózatokban.

A következő részben bemutatjuk, hogy a posztkommunista hálózatok milyen erőteljes rombolást végeztek és végeznek mind a mai napig a nemzetben és a demokráciában.

(folytatjuk)

Fricz Tamás

A szerző politológus, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum tudományos főtanácsadója

Tisztelt olvasók!

Legyenek olyan kedvesek és támogassák "lájkkal" a **Flag Polgári Magazin** Twitter oldalát a következő címen: <https://twitter.com/syracuse73>, illetve a Facebook oldalát pedig az alábbi címen: <https://www.facebook.com/flagmagazin>

- Minden "lajk számít, segíti a magazin működését!

Köszönettel és barátsággal!

www.flagmagazin.hu

DR. DRÁBIK JÁNOS
100 ÉVVEL TRIANON UTÁN
DVD A trianoni gyalázaatról tabumentesen

„Egy film amelyet minden
magyarnak látnia kell”

Ajánló
